

עמדת מרכז רקמן ביחס לחזקת הגיל הרך

בדצמבר 2011 פרסמה הוועדה הציבורית לבחינת ההיבטים המשפטיים של האחריות ההורית בגירושין, בראשות פרופ' דן שניט (להלן "ועדת שניט") את המלצותיה אשר כללו בין היתר המלצה לביטול חזקת הגיל הרך (חזקה משפטית הקובעת כי ילדים מתחת לגיל 6 יהיו במשמורת הפיזית של אמם במקרה של פירוד כאשר אין הסכמה בין ההורים ביחס להסדר ההורות) ובמקומה שימוש בשורה של כללים מנחים לחלוקת זמני ההורות בין בני הזוג שיופעלו בכל מקרה לגופו. יצוין שהמלצות אילו לא נתקבלו על ידי כל חברי הוועדה. דעת המיעוט סברה כי המלצת דעת הרוב מנוגדת לטובת הילדים.

פרסום המלצות ועדת שניט גרר אחריו ויכוח ציבורי רחב היקף בשאלת הכללים המשפטיים שעל המדינה לאמץ ביחס לשאלת הסדרי ההורות במקרה של פירוד כאשר ההורים אינם מצליחים להגיע להסכמה ביניהם. בימים אלו שוקד משרד המשפטים על נוסח להצעת "חוק הורים וילדים" לאחר למידה של המלצות ועדת שניט, דעות המתנגדים להמלצות והתומכים בהם.

לאור חשיבות הנושא והשפעתו רחבת היקף על הציבור בישראל אנו קוראות להמתין להצעת החוק הממשלתית ולנהל את הדיון בנושא על בסיס ההצעה הממשלתית.

לגופם של דברים, עמדת מרכז רקמן ביחס לשאלת הכלל המשפטי הרצוי הינה כי ביטול חזקת הגיל הרך והמרתה בהסדר המוצע בהמלצות ועדת שניט תביא הלכה למעשה לפגיעה בילדים ובנשים. מלקחים שנלמדו ממדינות אחרות עולה שגם לאחר שינויים בכללי הכרעה בשאלת המשמורת עיקר הטיפול נותר בידי האימהות שהופכות לעניות וחלשות יותר כתוצאה מהשינוי. על כן מוצע לצמצם את החזקה כך שתחול על ילדים מתחת לגיל 4, ולגבי ילדים מעל גיל 4 להמירה בעקרון הקירוב (Approximation Rule), במסגרת חזקה משפטית ולפיה טובת הילד היא לשמור בקירוב על חלוקת הזמן בין ההורים טרם הגירושין. עיקרון הקירוב הינו עיקרון שאומץ על ידי ה American Law Institute במודל החקיקה שלו בדיני משפחה. המלצתנו מבוססת הן על ממצאים ממחקרי אורך בתחום התפתחות הילד, הן על מסקנות ממדינות בהן נערכו רפורמות בתחום.

בישראל, ביטול החזקה והמרתה בהסדר המוצע שמותיר את ההכרעה בשאלת חלוקת הזמן ההורי ללא כל חזקה או כלל מכוון, עלול להביא לתוצאות קשות יותר מאלו שהיו מנת חלקן של מדינות אחרות במערב, וזאת נוכח אי השוויוניות המובנית בדיני המשפחה בישראל המאפשרת כוח מיקוח רב יותר של גברים בישראל, כפי שיפורט להלן. החשש מפני העצמת הפגיעה הכלכלית הוא אף גדול יותר, נוכח התמריץ

FOUNDERS:

S. Daniel & Ewa Abraham
Joseph Alexander Foundation
Aharon & Rachel Dahan
Charles Dimston
Jesselson Family
Mordecai & Monique Katz
Gershon & Carol Kekst
Rose & Louis Klosk Fund
Sisel Klurman
Don & Jane Stern Lebell
Evelyn Gruss Lipper
Bernard & Estelle Marcus
Dennis Mehiel
Jack & Gitta Nagel
Joyce Saffir
Irving & Helen Schneider
Stephen Schwartz-
Brookdale Foundation Group
John & Marianne Slade
Abraham Spiegel
Jerome & Ellen Stern
Sigmund & Rose Strochlitz

פרופ' רות הלפרין-קדרי,
ראשת המרכז, מייסדת
עו"ד עטרה קניגסברג-ראם,
מנכ"ל ראשונה, מייסדת
ד"ר גלית שאול, עו"ד
מנכ"לית

הכלכלי שבתי המשפט למשפחה נותנים לתביעות למשמורת משותפת – הפחתה ניכרת במזונות, ללא כלים אפקטיביים להיפרע מאבות שזוכים בהפחתה אך אינם מקיימים את הסדר ההורות. לא ניתן לשנות את כללי ההכרעה ביחס להסדרי ההורות הפיזית ללא הסדרה מחודשת של נושא המזונות בישראל.

FOUNDERS:

S. Daniel & Ewa Abraham
Joseph Alexander Foundation
Aharon & Rachel Dahan
Charles Dimston
Jesselson Family
Mordecai & Monique Katz
Gershon & Carol Kekst
Rose & Louis Klosk Fund
Sisel Klurman
Don & Jane Stern Lebell
Evelyn Gruss Lipper
Bernard & Estelle Marcus
Dennis Mehiel
Jack & Gitta Nagel
Joyce Saffir
Irving & Helen Schneider
Stephen Schwartz-
Brookdale Foundation Group
John & Marianne Slade
Abraham Spiegel
Jerome & Ellen Stern
Sigmund & Rose Strochlitz

פרופ' רות הלפרין-קדרי,
ראשת המרכז, מייסדת
עו"ד עטרה קניגסברג-ראם,
מנכ"ל ראשונה, מייסדת
ד"ר גלית שאול, עו"ד
מנכ"לית

ביטול חזקת הגיל הרך והמרתה בהסדר המוצע יגרום:

• **לפתיחת זירת מאבק משפטית חדשה בין ההורים על החזקת הילדים, ויחד עימה להארכת ההליכים המשפטיים, הגברת אי-הודאות בתקופה הראשונית של הפירוד, החרפת הסכסוכים ההוריים, וריבוי הליכים אבחוניים ופסיכולוגיים שלא לצורך. נדגיש: ביטול חזקה משפטית ללא קביעת כל חזקה חלופית והסתפקות במערכת כללים עמומה מסבכת את ההתדיינות המשפטית ויוצרת חוסר וודאות המוביל לריבוי התדיינות משפטיות (וכתוצאה מכך אף לייקור ההליכים ולהגבלת הנטל על צבור המתגרשים). מיטב חוקרי דיני משפחה בעולם מאוחדים בביקורת קשה על אי-הבהירות בעקרון טובת הילד, ומתארים אותו כעקרון המעודד את הסלמת הסכסוך, מגביר התדיינות ממושכות ומכוערות במיוחד, והשפעתו הינה הפוכה לחלוטין ל"טובת הילד". מחקרי התפתחות הילד מראים כי מבין הגורמים המרעים ביותר את מצבם של ילדים בעקבות גירושין, להתמשכות הסכסוך המשפטי באופן שמערב את הילדים, יש השפעה קשה במיוחד.**

• **לפגיעה קשה ברווחתם הכלכלית של ילדים למשפחות גרושות, עקב הקטנתם הצפויה של סכומי מזונות הילדים המוטלים על ההורה שאינו משמורן. מחקרים בעולם מראים כי האימהות נשארות במקרים רבים, בפועל, ההורה המשמורן עקב אי קיום הסדרי ההורות הרחבים לאורך זמן אך עם פחות אמצעים בעקבות צמצום דמי המזונות. בנוסף לכך, ביטול מושגי המשמורת הנוכחיים בהתאם להמלצת ועדת שניט ייצור קושי בהענקת זכויות והטבות סוציאליות הנקבעות כיום בהתאם להחזקת הילדים. יודגש גם כאן כי הגורם הכלכלי, וליתר דיוק ירידה ברמה הכלכלית, נמצא כגורם סיכון המשמעותי ביותר לפגיעה במצבם של ילדים בעקבות גירושין.**

• **פגיעה ברווחתם הרגשית של ילדים, מכיוון שברובן המכריע של המשפחות הדמות ההורית המטפלת בתינוק או בפעוט היא האם, פרידה ממנה בגיל הרך עלולה לפגוע ברווחתו הרגשית של הילד. אחד הגורמים המשפיעים ביותר על רווחת הילד לאחר גירושין על פי מחקרים הוא עוצמת הקונפליקט ההורי לאחר הפירוד, ולא מספר השעות שהילד נמצא פיזית אצל כל הורה. גורם משפיע נוסף, לחיוב, הינו איכות הקשר שיש לילד עם ההורה שאינו משמורן, ולא משך הזמן שהוא נמצא איתו.**

• **להגברת הסחטנות כלפי נשים בהליכי גירושין, הקיימת כיום ממילא בשל הוראות הדין הדתי ושילובן בדין הכללי, באמצעות איום במאבקי משמורת; ולפגיעה**

במצבן הכלכלי של נשים גרושות אשר יאלצו לוותר על זכויות רכושיות המגיעות להן עפ"י דין ולוותר על דמי מזונות ראויים, בכדי להסיר מעליהן, ומעל ילדיהן, איום זה.

בהתאם להסדר המוצע, על מנת ששופטים יוכלו להכריע בעניין חלוקת הזמנים בין ההורים על פי הקריטריונים בהצעת החוק יהיה צורך בחוות דעת מקיפות ומעמיקות באשר לאופן הטיפול ההורי, לרצונות הילדים, לאופי הבית שמספק כל אחד מההורים, ליחסים בין ההורים ועוד. החוק יגביר את הצורך להסתייע בחוות דעת של פקידי סעד ואת מידת ההסתמכות של השופטים על חוות דעת אלו, מה שעומד בניגוד לכוונה להקטנת מעורבותם בסכסוכי הגירושין.

FOUNDERS:

S. Daniel & Ewa Abraham
Joseph Alexander Foundation
Aharon & Rachel Dahan
Charles Dimston
Jesselson Family
Mordecai & Monique Katz
Gershon & Carol Kekst
Rose & Louis Klosk Fund
Sisel Klurman
Don & Jane Stern Lebell
Evelyn Gruss Lipper
Bernard & Estelle Marcus
Dennis Mehiel
Jack & Gitta Nagel
Joyce Saffir
Irving & Helen Schneider
Stephen Schwartz-
Brookdale Foundation Group
John & Marianne Slade
Abraham Spiegel
Jerome & Ellen Stern
Sigmund & Rose Strochlitz

עמדתנו היא כי על מנת להשיג את המטרות החברתיות של הגברת השוויון באחריות ההורית עד גיל 4 יש להשאיר את חזקת הגיל הרך על כנה, ובד בבד כדי למנוע את הפגיעות המנויות לעיל, יש להמיר את החזקה עבור ילדים מעל גיל 4 בחזקה משפטית חלופית – חזקה הקובעת כי שמירה בקירוב של חלוקת הזמן בין ההורים קודם הפירוד לתקופה שלאחר הפירוד מגשימה את טובת הילד. זהו כלל ברור, המאפשר הכרעה קלה ללא צורך במומחים אלא על סמך נתוני העבר, מונע סחטנות בהליכי הגירושין, משקף את חיי השיתוף של בני הזוג ערב הגירושין ומתאים למציאות החברתית הקיימת בישראל לפיה עדיין נשים נושאות בעיקר הנטל של גידול הילדים.

בנוסף, יש הכרח בהפעלת מנגנון לאכיפת הסדרי הראייה שייקבעו במסגרת הסדרי משמורת. מנגנון שכזה (מבוסס קנסות ו/או הליך פשוט ויעיל להעלאת דמי המזונות במקרים של הפרה חוזרת) יסכל באופן משמעותי את השימוש בתביעות המשמורת כעניין שבשגרה או כאמצעי להפחתת דמי מזונות וככלי להפעלת סחטנות כלכלית כלפי אימהות משמורניות.

פרופ' רות הלפרין-קדרי,
ראשת המרכז, מייסדת
עו"ד עטרה קניגסברג-ראם,
מנכ"ל ראשונה, מייסדת
ד"ר גלית שאול, עו"ד
מנכ"לית

המרכז לקידום מעמד האשה ע"ש רות ועמנואל רקמן, הפועל במסגרת הפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן, נוסד בשנת 2001. מטרת המרכז להביא לביעור האפליה נגד נשים ולחזק את מעמדן בחברה הישראלית, באמצעות תרגום ידע ומחקר אקדמי לפעילות מעשית ויישומית. המרכז פועל לאור חזונו של הרב עמנואל רקמן לקידום זכויות הנשים בישראל ולהטבת מעמד האשה בדיני המשפחה ובהלכה היהודית.